

Møte om samfunnsmedisinsk undervisning i Norge – Sem, Asker, 28.–29. mai 2018

Michael 2018; 15: 335–46.

23 universitetslærere fra de samfunnsmedisinske miljøene ved de medisinske fakultetene i Bergen, Oslo, Tromsø og Trondheim møttes på Sem i Asker 28.–29. mai 2018. Dette var det fjerde i rekken av årlige møter der formålet var å samarbeide nasjonalt for å utveksle erfaring og samordne tema knyttet til legestudiets læringsutbytte, lærebøker, pensum, eksamensordning, nasjonale delprøver m.v. Ved møtet i Asker 2018 var det et faglig program som belyste premisser og utfordringer for samfunnsmedisinsk undervisning, eksamen i samfunnsmedisinske fag og samfunnsmedisinsk arbeid framover. På basis av et forhåndsutarbeidet dokument drøftet man seg dessuten fram til et felles utkast til nasjonale læringsutbyttebeskrivelser. Dette ble gjenstand for ytterligere kommentarer i tiden etter møtet, og ble sendt på høring til alle miljøene 14.6.2018 med frist for innsending av felles uttalelse 1.7.2018, med intensjon om å bli stadfestet som bindende.

Bakgrunn

I 2015 var det blitt mer og mer klart at de vanlig brukte lærebøkene i samfunnsmedisin og sosialmedisin i Norge både begynte å bli utsolgt og trengte oppdatering. Samtidig foregikk en del revisjonsarbeid vedrørende studieplanene, og enkelte lærere valgte å bruke artikler, kompendier og nettressurser istedenfor lærebøker. Det hadde dessuten vist seg at norske studenter som hadde medisinsk utdanning fra utlandet, og utenlandske leger som skulle avlegge prøve for å bli autorisert i Norge, manglet en oversikt over hva som var forventet av dem innenfor de samfunnsmedisinske fagene. Samfunnsmedisinmiljøet i Trondheim v/ professor Steinar Krokstad tok derfor initiativ til å innby lærere fra de andre fakultetene for å drøfte saken. Hvordan skulle problemet angripes?

Ved *møtet i Trondheim 20. mai 2015* (1) delte man erfaringer og planer, gikk gjennom hva som fantes og ble brukt av trykt lærestoff og drøftet hvorvidt det var aktuelt å utarbeide felles lærestoff. Man ble enige om å tenke på saken et års tid, og samlet seg derfor igjen til *møte på Kongsvoll* (2) 30.–31. mai 2016. Samfunnsmedisinens stilling ved de fire fakultetene siden sist ble drøftet, og man fant at det var aktuelt både med samordning om felles læringsmål og å forsøker å få til en felles lærebok.

Neste møte ble etter invitasjon fra Bergensmiljøet avholdt på *Solstrand* 29.–30. mai 2017 (3). Her drøftet man felles læringsmål helt konkret, blant annet på grunnlag av en liste over læringsmål ved fakultetene, utarbeidet av professor Ingvild Sandøy (UiB). Det var også enighet om at en felles lærebok ville være fordelaktig å ha, og professor Magne Nylenna tok på seg ansvaret for å se på et slikt prosjekt.

Man ble også enige om å konkretisere planene for samordning og lærestoff nærmere på et fjerde møte, avholdt på *Sem, Asker* 28.–29. mai 2018 etter invitasjon fra miljøet i Oslo v/professor Gunnar Tellnes.

Samfunnsmedisin på Sem

Til møtet forelå et detaljert og variert program. (Deltakerliste er vedlegg 1.)

Dessuten var det på forhånd mailet ut en omfattende liste over forslag til felles læringsmål. Denne bygde på Ingvild Fossgard Sandøys liste fra Solstrand, men var nå utvidet og oppdatert av Anne Kveim Lie (UiO) og Ingvild Fossgard Sandøy, og ble tatt opp til diskusjon.

Nasjonalt møte i samfunnsmedisin Sem Gjestegård og «Verkstedet» i Asker 28.–29. mai 2018

Man 28 mai. Sted: Sem Gjestegård

- Kl 10:30 Ankomst og registrering.
Presentasjonsrunde – Praktiske opplysninger – Referent?
- Kl 11:00 I. DAGENS UTFORDRINGER – HVA ER FREMTIDENS LØSNINGÈR?
- Hvorfor og hvordan satse på folkehelse i Asker?
Lene Conradi, ordfører
- Kl 11:30 Helsefremming og salutogenese har en plass i samfunnsmedisinen.
Geir Arild Espnes, NTNU

- Kl 12:00 Lunch og evt. turdialog ved Semsvannet
- Kl 13:00 II. UNDERVISNING, LÆRINGSMÅL OG EKSAMEN
I SAMFUNNSMEDISINSKE FAG
- Harmonisering av læringsutbytte for undervisningen i samfunnsmedisinske fag
Anne Kveim Lie, UiO og Ingvild Sandøy, UiB
– Kommentarer
- Kl 14:00 Beinstrekk
- Kl 14:15 Orientering om «Nasjonale delprøver i medisinstudiet».
Jan Frich, UiO
- Kl 14:30 Diskusjon for hele bolk II.
- Kl 15:15 Beinstrekk
- III. KAN LÆREBØKER BIDRA TIL UTVIKLING
AV SAMFUNNSMEDISINSKE FAG?
- 15:30 Hvordan få helsefremmende og salutogene perspektiv inn i fremtidens
lærebøker?
WHO og EUPHA vektlegger nå «Sustaining resilient and healthy
communities»
Gunnar Tellnes, UiO
- Kl 15:45 Hva med perspektiver som faller ut?
Øivind Larsen, UiO
- Kl 16:00 Hva er status for ny lærebok i samfunnsmedisin?
Magne Nylenna, UiO/FHI
- Kl 16:15 Hva er status ny lærebok i «sosialmedisin og arbeidsrettet rehabilitering»?
Steinar Krokstad, NTNU/HUNT
- Kl 16:30 Hva er status for læreboken «Veileder i trygdemedisin»?
Karen W. Hara, NTNU
- Kl 16:45 Beinstrekk
- Kl 17:00 Kommentarer og diskusjon. Lærebokspørsmålet fortsetter tirs 29.mai.
- Kl 17:30 Avslutning og turdialog ved Semsvannet
- Kl 19:00 Middag
- Tirs 29 mai. Sted: «Verkstedet» ved www.nakuhel.no – senteret på Sem**
- IV. SPESIALISTUTDANNING OG ARBEID-HELSE-VELFERD
- Kl 08:30 Oppdatering av nytt regelverk for spesialistutdanning for leger.
Hvordan gikk det?
Henning Mørland, Norsk forening for samfunnsmedisin (NORSAM)/UiO

- Kl 08:45 Arbeidsmedisinens rolle i samfunnsmedisinsk undervisning
Erik L. Werner , UiO og Anthony Wagstaff, UiO
- Kl 09:15 Undervisningssamarbeid mellom Universitetene og NAV
*Karen Walseth Hara, NTNU og Grete Damberg, Arbeids- og velferds-
direktoratet*
- Kl 09:45 Beinstrekk
- Kl 10:00 Musikalske opplevelser
Soen Eng Yap, PhD
- Kl 10:15 V. KAN VI DEFINERE FELLES LÆREMIDLER I SAMFUNNSMEDISINSKE FAG?
Kunnskapshåndtering, ledelse og kvalitetsforbedring (KLOK) i legestudiet og obligatorisk kompetanse for fremtidens legespesialister.
v/Magnus Løberg, UiO
- Kl 10:45 Beinstrekk
- Kl 11:00 Spørsmålet om lærebøker i samfunnsmedisin, sosialmedisin og trygdemedisin.
Diskusjonen fortsetter fra 28.mai
- Kl 12:00 Lunsj og turdialog ved Semsvannet
- Kl 13:00 Helsefremmende arbeid i praksis – erfaring med studenter fra UoH –sektoren.
Annette Sett Gjessing, HelseFrem.no og NaKuHel Asker
- Kl 13:15 Hvilke muligheter gir valgfrie kurs eller valgfri praksis på 6. året i legestudiet?
Mulighet for samarbeid med NaKuHel-senteret om utplassering?
Elin Olaug Rosvold, UiO (?)
- Kl 13:30 Andre aktuelle samarbeidstema
Generell diskusjon
Oppsummering
Hvor og når skal vi møtes i 2019 og hvilken type møte skal det da være?
- Kl 14:00 Mulighet for omvisning på Natur-Kultur-Helse – senteret og evt. fortsatt turdialog
- Kl 15:00 Avreise

Møtet omfatter tema innen samfunnsmedisin, sosialmedisin, trygdemedisin, arbeidsmedisin og folkehelse som undervises ved de medisinske fakultetene i Norge.

Formålet med møtet er å samarbeide nasjonalt for å utveksle erfaring og samordne tema knyttet til legestudiets læringsutbytte, lærebøker, pensum, eksamensordning, nasjonale delprøver, osv.

Figur 1: Møteprogrammet

Helse i det store perspektivet

De 23 deltakerne ble ønsket velkommen av Asker kommunes ordfører Lene Conradi. Hun fortalte om hvordan Asker kommune satset tungt på folkehelse over en bred skala, fra strategisk forebygging gjennom helsevennlig stedsutvikling til rusforebygging på lokalnivå. Til belysning brukte hun elementer fra Asker kommunes *Folkehelseplan 2015-2026*. Hun minnet også om hvordan slikt helsearbeid på bred front var forankret i FN's bærekraftsmål, spesielt 3, 10 og 17.

Professor Geir Arild Espnes (NTNU) utdypet tankegangen som var presentert i ordførerens innledning ved å drøfte helsefremmende forskning og undervisning om salutogenese. Helsearbeid må ikke bare høre hjemme i helsevesenet, men også skje på nivået «over» medisinen, hvilket ofte er helsepolitikken.

Samfunnskunnskap, f. eks. om demografisk og sosial utvikling over tid, må trekkes inn. Legene må engasjeres, men også folk utenom helsefagene må ha medisinske kunnskaper.

Medisinen «eier» sykdomsterminologi og patologiforståelse, framholdt Espnes, men stilte spørsmål ved om vi har terminologi og begreper for å beskrive helse og helseutvikling i *det store*? Befatter egentlig medisinen seg

Figur 2: Ordfører Lene Conradi innledet sin omtale av helsearbeidet i Asker med et smil: Semsvannet har hjerteform... (Foto: Øivind Larsen)

Figur 3: Livlig paneldiskusjon. Fra venstre Betty Pettersen, Geir Arild Espnes, Gunnar Tellnes, Hanne Valeur og Ingvild Fossgard Sandøy. (Foto. Øivind Larsen)

i stor grad med helse *at large* – eller mest med sykdom og sykkelighet? Han minnet om prinsippene fra Ottawa-charteret (1986): Bygge helsefremmende offentlig politikk, skape støttende omgivelser, styrke kommunale tiltak, utvikle personlige ferdigheter og å reorientere helsetjenesten – altså et ressursperspektiv på helse.

Det ble en del diskusjon, og Betty Pettersen (NTNU) påpekte problemet med legerollen i dette bildet og med det ulne forholdet mellom fastlegens arbeid og folkehelsearbeid.

Harmonisering av undervisning, læringsutbytte og eksamen i samfunnsmedisinske fag

Sem-møtets tunge tema var drøftingen av samkjøring av undervisningsaktiviteten ved de fire fakultetene. Tankene om dette hadde riktignok modnet seg gjennom flere år og flere møter, men de var nå også under et ytre påtrykk gjennom RETHOS-prosjektet (Retningslinjer for helse- og sosialutdanningene), der en programgruppe for medisinutdanningen er i arbeid. Karen Walseth Hara redegjorde for dette. Samkjøring vil således bli nødvendig i alle fag.

Diskusjonen av dokumentet med forslag til læringsutbytter som var lagt fram av Anne Kveim Lie og Ingvild Sandøy, ble omfattende. Problemet var å komme fram til en liste som er så detaljert at alle relevante temaer er kommet med, eller kan innpasses i formuleringene. Samtidig må listen ikke være av større omfang enn at den gir en klar profil. Den må være et «minste felles multiplum» og kunne tillate lokale varianter.

Flere av deltakerne ytret bekymring for at større områder var kommet dårlig med, f. eks. medisinsk historie, som eksisterer som et samfunnsmedisinsk fag ved alle fakultetene.

Epidemiologi var heller ikke med, noe som skyldtes at dette fagets innpassning i studiet er noe forskjellig ved fakultetene. Flere oppfattet dette som uheldig.

De mange momentene som kom fram, ble innpasset i listen etter hvert under diskusjonenes og møtets gang. Etter møtet kom det enda flere innspill, slik at et dokument med omforent innhold først forelå 14. juni 2018, altså etter møtet. Det er resultatet av forberedelser og diskusjoner så langt. Oversikten over læringsmål skal gjennom en høringsrunde og godkjenningsprosess ved fakultetene, så justeringer kan forekomme senere. Liste pr. september 2018 er presentert her (5).

Til diskusjonen og til formuleringen av fortegnelsen over læringsmål forelå det for øvrig et (udatert og usignert) notat fra Det medisinske fakultet ved UiO om hvilke *ord* man var pålagt å bruke. I et så vidt uryddig temaområde kan felles ordbruk ubetinget være nyttig, slik at man ikke snakker «fordi hverandre». Men også disse ordene kunne vært gjenstand for drøfting.

Drøftingen av læringsutbytter hang sømløst sammen med drøftingen av felles eksamensformer som var satt på neste dags program. I denne bolken drøftet man viktige temaer som elektronisk eksamen og andre nyere former for testing av kunnskaper og ferdigheter. *Multiple choice*-eksamen kom også opp denne gang, med denne eksamensformens fordeler og ulemper.

Anne Kveim Lie fortalte om det nye kommersielle nett-tilbudet *passmedicine.com* som er skreddersydd for at studentene skal bestå eksamen – og nettopp det. Ettersom *eksamen er sterkt styrende* for hva studentene leser, lærer seg og legger vekt på, blir hvordan man legger an eksamen og utformer eksamensoppgavene noe av det viktigste man gjør i en harmoniseringsprosess. Utarbeidelse av lærebøker og annet undervisningsmaterieill bør også rette seg etter dette.

Vedtak: Det ble enighet om å sette opp eksamensoppgaver som hovedsak ved neste års samling, som foreløpig er planlagt i Trøndelag i mai 2019.

Lærebøker for grunnutdanning og spesialistutdanning for leger og til opplæring av andre grupper

Henning Mørland, leder for Norsk forening for samfunnsmedisin (NSAM), redegjorde for den nye spesialiststrukturen og den nye spesialistutdanningen, som er regulert i en ny forskrift. Studentene blir nå autorisert og kan «slippes løs på befolkningen» ved avlagt cand. med. eksamen, mens de før måtte gjennom halvannet års turnustjeneste før de fikk autorisasjonspapiret i hånden.

Turnustjenesten er erstattet av en første obligatorisk del av spesialistutdanningen (LIS1). Første kull startet sin sykehustjeneste i denne 1.9.2017, og skal over i kommunehelsetjenesten fra 1.9.2018. Når første del er gjennomført, kan legene gå videre til de enkelte spesialitetene (LIS2 og LIS3), de første fra 1.3.2019. Sammenliknet med den gamle strukturen er alle grenspesialiteter omgjort til hovedspesialiteter.

Spesialistgodkjenningen skal bygge på at fastsatte læringsmål er oppnådd og godkjent. Det er således både en kvalitativ vurdering og kvantitative krav til gjennomført tjeneste. Alle spesialiteter har læringsmål som er hjemlet som vedlegg til spesialitetsforskriften. System og regelverk for allmennmedisin, samfunnsmedisin og arbeidsmedisin er gjort mest mulig analoge med sykehusspesialitetene.

Universitetene har ingen formell rolle eller noe formelt ansvar i spesialistutdanningen, men universitetslærere vil fortsatt være viktige som lærerkrefter.

Magnus Løberg (UiO) fortalte om KloK-faget i Oslo (Kunnskapshåndtering, leing og kvalitetsforbedring), et fag som undervises i studiets moduler 3, 7 og 8 og på mange måter supplerer samfunnsmedisinundervisningen. Noe tilsvarende finnes også i Trondheim og Tromsø.

Lærebøker ble drøftet i forbindelse med alt dette. Lærebøker bør lages slik at de kan være til nytte både i legenes grunnutdanning og i spesialistutdanningen, blant annet fordi de har definisjonsmakt over hva som hører med og hva som faller utenfor fagområdet, især hvis det til grunn for dem ligger et sett av læringsmål som det er allmenn enighet om.

Diskusjonen gikk mye på i hvilken grad man kunne klare seg med, eventuelt burde fortrekke, enklere materiale. Dette kunne være Powerpoint-utskrifter, nettsider som stadig oppdateres, opptrykte kompendier med relevante artikler etc. Ole Jacob Møllerløkken (UiB) refererte erfaringer med bruk av den elektroniske læreboka i arbeidsmedisin.

Konklusjonen på meningsutvekslingene var at det nok fortsatt var aktuelt med overgripende lærebøker, f. eks. som den læreboka i samfunnsmedisin som har vært drøftet ved de tre foregående interfakultære samlingene.

Figur 4: Sem-møtets andre dag ble holdt i «Verkstedet» på NaKuHel-senteret i Asker, Sem gjestegårds nærmeste nabo. Her orienterer Henning Mørland om spesialistutdanningen i samfunnsmedisin, med Gunnar Tellnes som tilhører i forgrunnen. (Foto: Øivind Larsen)

Det viste seg også i diskusjonen at flere av de tilstedeværende, og også andre, syslet med lærebokprosjekter innefor sine spesialområder, f. eks. trygde- medisin, sosialmedisin og medisinsk historie.

Betydningen av å ha en *referansegruppe* med deltakere fra de ulike fakul- tetene, ble understreket. For den overgripende læreboka i samfunnsmedisin som har vært drøftet på tidligere møter og som Magne Nylenna har under arbeid på Gyldendal Akademisk, ble det eksplisitt satt ned en referanse- gruppe til støtte for forfatteren. *Vedtak: Referansegruppe for Nylennas lærebok i samfunnsmedisin består av Johanne Laue (UiT), Anne Kveim Lie (UiO), Ingvild Fossgard Sandøy (UiB) og Gunnhild Åberge Vie (NTNU).*

Veien videre

I siste del av møtet ble det knyttet tettere bånd mellom fagene og møtete- det man befant seg på, nemlig NaKuHel-senteret. Annette Sett Gjessing fortalte om aktivitetene i Asker. De ulike NKuHel-aktivitetene ble drøftet og satt opp mot en utvikling der man hadde fått større behov for et sup- plement til det vanlige helsevesenet, kombinert med et behov for profesjo- nell helsefremming. Foredragsholderen arbeidet med salutogen tenkning i praksis, blant annet i samarbeid med høyskoler og universiteter, blant annet

Figur 5: Som et avbrekk i det faglige programmet og et høydepunkt på møtets annen dag var det en konsert av lege og pianistinne Soen Eng Yap, PhD. Hun hadde valgt et Chopin-program som absolutt falt i smak. (Foto: Øivind Larsen)

i undervisning på masternivå. Hennes erfaring var for øvrig at sykepleiere ofte var bedre enn leger i salutogen tenkning.

Oppsummering og oppfølging

Det lot til å være allmenn enighet om at møtet hadde vært vellykket. To viktige mål i møteserien var nå nådd, nemlig 1) *at man ønsket å harmonisere undervisningen i samfunnsmedisinske fag mellom de fire fakultetene*, og 2) *at man støttet utarbeidelse av lærestoff i henhold til dette*.

Det var enighet om å arrangere et *nytt møte i 2019*. Dette ble foreslått lagt til Trøndelag i mai 2019, og med eksamensoppgaver som et hovedtema.

Figur 6: Deltakere i møte om samfunnsmedisin på Sem28.-29. mai 2018. Fra venstre: Øivind Larsen, Ole Jacob Møllerløkken, Geir Sverre Braut, Kjell Haug, Henning Mørland, Karen Walseth Hara, Betty Pettersen, Nils Flaten, Gunhild Vie, Geir Arild Espnes, Grete Damberg, Gunnar Tellnes, Ingvild Fossgard Sandøy, Anne Kveim Lie, Steinar Krokstad, Steinar Westin, Magne Nylenna, Hanne Valeur. (Foto: Hotellresepsjonisten som trykket på knappen på Øivind Larsens kamera.)

Vedlegg 1: Deltakerliste

Geir Sverre Braut	SUS
Grete Damberg	AVD
Geir Arild Espnes	NTNU
Nils Fleten	UiT
Jan Frich	UiO
Karen Walseth Hara	NTNU/Ntmf
Kjell Haug	UiB
Steinar Krokstad	NTNU/HUNT
Øivind Larsen	UiO
Anne H.K. Lie	UiO
Magnus Løberg	UiO
Ingrid Sivesind Mehlum	STAMI
Ole Jacob Møllerløyen	UiB
Henning Mørland	NORSAM
Magne Nylenna	UiO/FHI
Øyvind Næss	UiO
Betty Pettersen	NTNU
Ingvild Fossgard Sandøy	UiB
Gunnar Tellnes	UiO
Hanne S Valeur	UiO
Gunhild Vie	NTNU
Anthony Wagstaff	UiO
Steinar Westin	NTNU

Litteratur

1. Larsen Ø. Ny giv for samfunnsmedisinsk undervisning? *Michael* 2015; 12: 306-10.
2. Westin S. Trenger vi lærebøker i samfunnsmedisin? *Michael* 2016; 14: 230-7.
3. Larsen Ø. Mot en felles samfunnsmedisin. *Michael* 2017; 14: 242-3.
4. Lie AHK, Sandøy IF. Felles læringsutbyttebeskrivelser for samfunnsmedisinsk undervisning for medisinstudenter. *Michael* 2018; 15: 323-7.
5. Lie AHK, Sandøy IF. Nasjonale læringsutbyttebeskrivelser i samfunnsmedisin. *Michael* 2018; 15: 328-34.

Øivind Larsen
Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo
oivind.larsen@medisin.uio.no